

LEGAL TRANSLATION WITHIN THE EUROPEAN UNION: CURRENT STAKES AND CHALLENGES

Diana-Domnica Dănișor

Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: It has been rightly noted that the language of Europe is translation. The translation of legal texts has a long history, signposted since Greco-Latin antiquity. Language is the common denominator, with its ambiguities, gaps and limitations related to the nature of the human spirit. Hence the inherent difficulty of the translator who has to grasp the meaning of the source text (in its finest nuances) and render it in an equivalent manner in the translated text. In legal translation, the text approach oscillates between literal translation and free translation, between fidelity and freedom, between the fidelity of the letter and the fidelity of the spirit, between source language-oriented translation and target language-oriented translation. EU translators guarantee access to documents in all official languages, for all must be able understand these documents, to follow the whole legislative process and to address the institutions in their own language. Translators are those who build bridges between language communities. Despite theoretical difficulties, translation is an effective communication tool which enables citizens, in a globalized world, to communicate and participate in building a common future, without having to give up their own language which is an integral part of their identity.

Keywords: legal translation, European Union, communication, language, identity

Introducere

Cunoscând o lungă istorie, activitatea de traducere aplicată textelor juridice are un viitor la fel de promițător în contextual actual al mondializării „în care dreptul joacă și este chemat să joace un rol major”¹. Multilingvismul instituțional al Uniunii Europene și egalitatea limbilor oficiale asigură o „legătură profundă și directă cu cetățenii europeni”, adresându-se

¹Gémar J.-C., Les enjeux de la traduction juridique, principes et nuances, în Traduction de textes juridiques: problèmes et méthodes, Equivalences 98, Séminaire ASTTI du 25.9.1998, p. 7.
<http://www.tradulex.com/Bern1998/Gemar.pdf>

cetățenilor și administrațiilor esențialmente monolingve, pentru efectivitatea dreptului european. Ordinele juridice, politice și culturale naționale interacționează între ele, limbile oficiale și de lucru ale Uniunii Europene fiind interfața ordinii juridice și politice europene în construcție. Între nivelul european și sistemele juridice și culturale naționale se produce o fricțiune interculturală, multilingvismul contribuind la căutarea unui punct median de rezolvare a conflictelor prin terți exteriori.²

Mizele traducerii juridice în sânul Uniunii Europene

Se poate vorbi de uniformitatea dreptului european prin echivalența limbilor, scop ultim al traducerilor. Dreptul european înscrie identitățile culturale și lingvistice în procesul de construcție a unei ordini politice comune prin asigurarea tratamentului egal al limbilor, al cetățenilor și al statelor membre.³ Ca mediator intercultural al Uniunii Europene rolul traducerii este acela de a „asuma o puternică funcție de mediere: atât interlingvistică, între limbile oficiale, cât și intralingvistică, în fiecare din limbile oficiale care sunt suportul unui dublu context juridic și cultural, european și național.

Trebuie să se țină mai întâi cont de faptul că textele de drept comunitar sunt redactate în mai multe limbi și că diferitele versiuni lingvistice sunt autentice; o interpretare a unei dispoziții de drept comunitar implică astfel o comparație a versiunilor lingvistice. Apoi, trebuie notat că, chiar în caz de concordanță exactă a versiunilor lingvistice, dreptul comunitar utilizează o terminologie care îi este proprie. De altfel, se cuvine să subliniem că noțiunile juridice nu au cu necesitate același conținut în drept comunitar și în diferitele drepturi naționale.⁴

Este motivul pentru care traducerea face parte integrantă din munca juridică și legislativă.⁵ Instituțiile europene au început să funcționeze cu 4 limbi, în 1958, pentru ca în prezent numărul limbilor oficiale ale Uniunii Europene să se ridice la 24. Ca organizație democratică, Uniunea europeană trebuie să comunice cu cetățenii săi în propria lor limbă. La fel stau lucrurile și cu guvernele și serviciile publice naționale, întreprinderile și ale organisme din sânul Uniunii Europene. Europeanii au dreptul să știe ce decizii sunt luate în numele lor

² Mayer C.-H., Bonnes Ch.-M., *Interkulturelle Mediation und Konfliktbearbeitung. Bausteine deutsch-afrikanischer Wirklichkeiten*, Stuttgart, Waxmann Verlag, 2004, p. 13.

³ Vezi Ost F., *Traduire, Défense et illustration du multilinguisme*, Paris, Fayard, 2009, pp. 258 și urm., asupra parabolei talentelor și a valorii adăugate a traducerii ca proces.

⁴ *Affaire 283/81, CILFIT*, punctele 18-19.

⁵ M. Cornu, M. Moreau (dir.), *Traduction du droit et droit de la traduction*, Paris, Dalloz, 2011.

pentru a contribui activ la acestea. Pentru ⁶legitimitatea democratică a Uniunii Europene exigența fundamentală este aceea de a-i da fiecărui intervenient posibilitatea de a se exprima și de a consulta un document în limba sa. Traducătorii Uniunii Europene garantează accesibilitatea la documente în toate limbile oficiale, instituțiile europene adoptând legi direct aplicabile fiecărui cetățean, De aceea, toți trebuie să fie capabili să înțeleagă aceste documente, să urmărească ansamblul procesului legislativ și să se adreseze instituțiilor în propria lor limbă.

Redactarea textelor este centrată pe un text original (în engleză) care este supus unor revizuri retroactive (în caz că celelalte versiuni dezvăluie erori sau ambiguități). În spațiul european⁷, armonia rezultă din confruntarea structurată a sistemelor și a condițiilor istorico-culturale diferite, norma, pentru a fi europeană și a scăpa particularității, trece prin proba limbii constituită de traducere.⁸ Urmează faza dialogului cooperativ⁹, odată cu examinarea propunerii legislative realizată de Parlament și de Consiliu. În această fază se pot opera amendamente în mai multe limbi, experții naționali putând face observații lingvistice și terminologice. Înainte de adoptarea formală a textului, administrațiile naționale au posibilitatea să transmită punctele lor de vedere, revizuirea juridică (ce are drept obiectiv să amelioreze calitatea textului în limba de redactare, veghind la corecția juridică și la coerența terminologică, prin reconcilierea versiunilor cu originalul) în sânul Consiliului intervenind după acordul politic. În Parlament, raportul comisiei parlamentare este adoptat în limbile oficiale, după revizuirea de către juriștii-lingviști (aceștia examinează, pe lângă amendamentele aduse propunerii inițiale, și versiunea consolidată). Este dificil să se distingă în cadrul acestei munci colective și pluridisciplinare confluența între ordinele juridice naționale (ce ține de traducerea între limbi diferite și de amendarea, reformularea, recitirea și revizuirea textelor). Contaminarea reciprocă a limbilor explică crearea unui serviciu ce se ocupă cu Calitatea lingvistică, adică cu revizuirea, la cerere, a originalelor redactate de locutori a căror limbă maternă nu este engleza.

⁶ Traduire et interpréter pour l'Europe,

http://ec.europa.eu/dgs/translation/publications/brochures/interpreting_translating_europe_fr.pdf

⁷ Ost F., Conclusions, în A. Bailleux et al. (dir.), Traduction et droits européens: enjeux d'une rencontre, actes du Colloque (Bruxelles, 19-20 février 2009), Bruxelles, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, p. 7.

⁸Catherine Vieilledent-Monfort, L'Union européenne comme médiatrice interculturelle : le multilinguisme, http://www.langue-francaise.org/Bruxelles/annonce_2013_06_vieilledentt.pdf

⁹ Ost F., Conclusions, în A. Bailleux et al. (dir.), Traduction et droits européens: enjeux d'une rencontre, actes du Colloque (Bruxelles, 19-20 février 2009), Bruxelles, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, p. 7.

Limbile Europei vehiculează sisteme culturale și juridice ce nu sunt substituibile unul altuia. Traducerea se situează în spațiul echivalenței fără identitate.¹⁰ Ambiguitatea poate rezulta din negocierile de la nivelul politic, făcând parte din tehnicile legislative ce permit depășirea lipsei acordului complet. Această situație este descrisă de Ghidul practic comun¹¹ la punctul 1.3. în următorii termeni: „Dispozițiilor cărora le lipsește claritatea pot face obiectul unei interpretări restrictive realizată de judecătorul comunitar. Rezultatul va fi, în acest caz, invers aceluia vizat de introducerea în text a unei « imprecizii artistice » considerată a rezolva problemele de negociere a normei”¹².

Multilingvismul, provocare lansată traducerii

Traducerea a participat considerabil la fixarea, apoi la difuzarea patrimoniului istoric, cultural și științific al umanității: corolar al plurilingvismului, ea constituie instrumentul de comunicare transdisciplinar al trecutului, al prezentului și al viitorului care respectă cel mai bine culturile lumii conservându-le identitatea. Într-un eseu cu rezonanțe politice, François Ost militează pentru diversitatea limbilor și pentru ireductibilitatea lor. „Traducerea are mai întâi loc în interiorul unei limbi, și trebuie să se elibereze de mitul limbii unice.”¹³

Traducerea este una dintre marile provocări culturale și societale ale unei lumi globalizate. Mediterana, Europa, lumea, s-au construit pe această practică paradoxală a lui a spune „aproape” același lucru¹⁴ și a inventa, în trecere, la confluența cunoașterii și a limbilor în transformare. Diversitatea limbilor apare adesea ca ultimă frontieră, obstacol în calea emergenței unei societăți și a unui spațiu comun de expresie politică. Din obstacol, traducerea devine matricea unei cetățenii a secolului 21, căci, după cum spunea Umberto Eco, „Limba Europei este traducerea”. Filosoful Barbara Cassin susține într-un articol că „Limba Europei nu este o limbă, ci un schimb de limbi care sunt surprinse una de alta, Trebuie să vorbești cel puțin două limbi pentru a o vorbi pe a ta și a înțelege că ai una: « diversitatea cultural » înțeleasă în acest fel ne dă un motiv politic de a spera”¹⁵.

Problema traducerii rezultă chiar din multitudinea limbilor Uniunii Europene: deoarece nu este unificată lingvistic, traducerea textelor juridice este o necesitate. Această

¹⁰ Ricoeur P., Sur la traduction, Paris, Bayard, 2004.

¹¹ Guide pratique commun du Parlement européen et du Conseil et de la Commission à l'intention des personnes qui contribuent à la rédaction des textes législatifs au sein des institutions communautaires, <http://eur-lex.europa.eu/techleg/index.html?locale=fr>

¹² Vezi hotărârea în cauza C-6/98.

¹³ Ost F., Traduire. Défense et illustration du multilinguisme, Fayard « Ouvertures », 2009.

¹⁴ Eco U., Dire presque la même chose. Expériences de traduction (traducere din italiană realizată de Myriam Bouzaher), Grasset, 2003.

¹⁵ Cassin B., Le Monde 2, 14 ianuarie 2006, p.63.

diversitate lingvistică nu este efectul hazardului, ci corespunde unei diversități culturale riguros corelative: fiecare limbă trimite la o cultură căreia-o conferă un sistem de semne prin care se exprimă, prin care semnifică lumea.

Dacă am fonda studierea fenomenului traducerii doar pe stricta analiză lingvistică, ar trebui să concluzionăm că este imposibil să traduci, fiecare limbă organizându-și propria repartizare a câmpurilor semantice în mod diferit și neputându-se face ca un cuvânt dat dintr-o limbă să coincidă cu corespondentul său dintr-o alta¹⁶, oricare ar fi cuplul limbilor luate în considerație¹⁷. Se concluzionează asupra „imposibilității, pentru un semn dintr-o limbă [de a ocupa în sistemul semnelor] același loc pe care-l ocupă în a sa semnul prin care ne străduim să-l traducem¹⁸. Pentru Jakobson, din moment „ce se compară două limbi, se pune problema posibilității traducerii dintr-una în alta și reciproc”¹⁹. Nida ne amintește că „chiar și atunci când este vorba doar de o singură limbă comunicarea nu este niciodată absolută, căci două persoane nu înțeleg niciodată cuvintele de manieră identică. Cu atât mai mult nu trebuie să ne așteptăm la o echivalență perfectă între două limbi”²⁰. Pentru juristul Norbert Rouland, „variația culturală” caracterizează specia umană, căci „pentru a-și crea propria identitate, omul produce diferență”²¹.

Limba juridică, subgrup al limbilor de specialitate se caracterizează printr-un înalt grad de determinare și interconexiuni culturale, istorice și socio-politice, printr-o complexitate particulară (utilizează categorii abstracte), prin finalitatea informativă și comunicativă asociată funcției preciptive (legislație) și/sau performative (jurisprudență) a textelor legale, dincolo de sintaxa, semantica și terminologia specifice, prin dezvoltarea (istorică) divergentă a sistemelor legale ce conduce la echivalența aproximativă a traducerilor juridice.²² În consecință, în cazul traducerii juridice, abordarea textului oscilează între traducerea literală și traducerea liberă, între fidelitate și libertate, între fidelitate a literei și fidelitate a

¹⁶ Gemar J.-C., Les enjeux de la traduction juridique, principes et nuances, în Traduction de textes juridiques: problèmes et méthodes, Equivalences 98, Séminaire ASTTI du 25.9.1998.

<http://www.tradulex.com/Bern1998/Gemar.pdf>

¹⁷ Saussure, F. de (1916): Cours de linguistique générale. Paris, Ed. critique Tullio de Mauro. 1982), p. 161.

¹⁸ Hagège C., L’homme de paroles, Paris, 1985, p. 47.

¹⁹ Jakobson, R., The dominant, in Language in Literature, Cambridge (Massachusetts), Belknap Press - Harvard University Press, 1987, p. 80.

²⁰ Nida E. A., Toward a Science of Translating, Leiden, 1964, p 4.

²¹ Rouland N., Anthropologie juridique, Paris, 1991, p12.

²² Villányi J., Les difficultés de la traduction juridique au sein de l’Union européenne, Parlement européen, 29.11.2013, http://termcoord.eu/wp-content/uploads/2013/12/Presentation-TraductionJuridiqueVillanyi20131129PE_modifiedFINAL.pdf

spiritului, între traducerea orientată spre limba-sursă și traducerea orientată spre limba-țintă.

Concluzie:

Traducerea face posibilă ieșirea din alternativa între pluralitatea haotică și mitul intercomprehensiunii prin unicitate lingvistică, deoarece o limbă unică sărăcește spiritul: rectitudinea lingvistică este o cale mortală, dar și haosul multilingv produce neînțelegeri, chiar imposibilități, euristice. Ca și visul limbii unice, visul Codului unic, al Legii universale, sunt fantasmatic.

Dorița unei limbi unice, ca și a unei legi unice, constituie utopii adesea concomitente. Traducerea devine mijloc de cunoaștere a propriei limbi, de ieșire din univoc și de îmbogățire. Căutarea unui limbaj universal, a unei limbi codate, purificate, pe de-a-ntregul logică este lipsită de sens, deoarece limbile nu se reduc doar la comunicarea de informații, ci vehiculează o cultură creând-o în același timp. Este motivul pentru care limbile trebuie menținute vii, dezvoltând traducerea, căci în orice limbă, oamenii pot să regăsească spiritul, suflul, parfumul, urmele polilingvistului original²³.

BIBLIOGRAFIE:

Cassin B., *Le Monde* 2, 14 ianuarie 2006.

Eco U., *Dire presque la même chose. Expériences de traduction* (traducere din italiană realizată de Myriam Bouzaher), Grasset, 2003.

Eco U., *La recherche de la langue parfaite dans la culture européenne*, Seuil « Faire l'Europe », 1994.

Gemar J.-C., *Les enjeux de la traduction juridique, principes et nuances*, în *Traduction de textes juridiques: problèmes et méthodes*, Equivalences 98, Séminaire ASTTI du 25.9.1998.

Hagège C., *L'homme de paroles*, Paris, 1985.

Jakobson, R., *The dominant*, in *Language in Literature*, Cambridge (Massachusetts), Belknap Press - Harvard University Press, 1987.

M. Cornu, M. Moreau (dir.), *Traduction du droit et droit de la traduction*, Paris, Dalloz, 2011.

²³ Eco U., *La recherche de la langue parfaite dans la culture européenne*, Seuil « Faire l'Europe », 1994.

- Mayer C.-H., Bonnes Ch.-M., *Interkulturelle Mediation und Konfliktbearbeitung. Bausteine deutsch-afrikanischer Wirklichkeiten*, Stuttgart, Waxmann Verlag, 2004.
- Nida E. A., *Toward a Science of Translating*, Leiden, 1964.
- Ost F., *Conclusions*, în A. Bailleux et al. (dir.), *Traduction et droits européens: enjeux d'une rencontre*, actes du Colloque (Bruxelles, 19-20 février 2009), Bruxelles, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis.
- Ost F., *Conclusions*, în A. Bailleux et al. (dir.), *Traduction et droits européens: enjeux d'une rencontre*, actes du Colloque (Bruxelles, 19-20 février 2009), Bruxelles, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis.
- Ost F., *Traduire, Défense et illustration du multilinguisme*, Paris, Fayard, 2009.
- Ost F., *Traduire. Défense et illustration du multilinguisme*, Fayard « Ouvertures », 2009.
- Ricoeur P., *Sur la traduction*, Paris, Bayard, 2004.
- Rouland N., *Anthropologie juridique*, Paris, 1991.
- Saussure, F. de (1916): *Cours de linguistique générale*. Paris, Ed. critique Tullio de Mauro. 1982
- Vieilledent-Monfort C., *L'Union européenne comme médiatrice interculturelle : le multilinguisme*, http://www.langue-francaise.org/Bruxelles/annonce_2013_06_vieilledentt.pdf
- Villányi J., *Les difficultés de la traduction juridique au sein de l'Union européenne*, Parlement européen, 29.11.2013, http://termcoord.eu/wp-content/uploads/2013/12/Presentation-TraductionJuridiqueVillanyi20131129PE_modifiedFINAL.pdf